

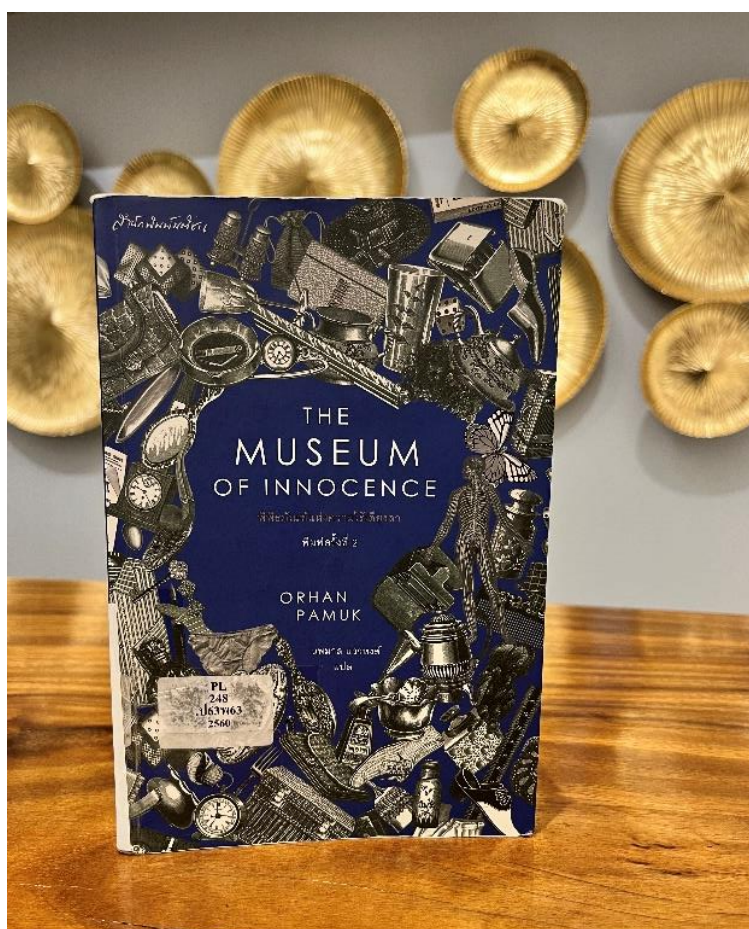
ข้าวของสามัญในพิพิธภัณฑ์แห่งความไร้เดียงสา

ปี ค.ศ. 2008 ออร์ฮาน ปามุก เขียนเรื่องราวความรักของคนต่างชนชั้นโดยมีฉากดำเนินเรื่องเป็นบริบททางสังคมตุรกีช่วงทศวรรษ 1970 ผ่านหนังสือที่ได้รับความนิยมไปทั่วโลก รู้จักกันในนาม “The Museum of Innocence”

เมื่อตัวละครหลักอย่างเคมาล หนุ่มนักเรียนนอกหมั้นหมายกับลิเบล สาวพราวเสน่ห์จากครอบครัวชนชั้นสูง เส้นทางความรักที่เหมาะสมและสมบูรณ์แบบของทั้งคู่ดูเหมือนกำลังเป็นไปอย่างงดงาม แต่เหตุการณ์ปกติของชีวิตกลับชักนำพู่ซุนสาวสวยทว่ามีฐานะยากจนซึ่งมีศักดิ์เป็นญาติห่าง ๆ ของเคมาลเข้ามา

ความรักในช่วงเวลาอันสั้นแต่ดูดีระหว่างเคมาลและพู่ซุน เป็นเหตุให้การวิวาห์ที่วาดไว้กับลิเบลไปไม่ถึงฝั่งฝัน

หลุมแห่งความรักที่ไม่เหมาะสมได้กลบฝังเคมาล ชีวิตที่เปลี่ยนผันนำมาซึ่งโศกนาฏกรรมแห่งรัก ความวิปโยคที่ก่อเกิดส่งผลให้เขาต้องการเก็บสิ่งของสามัญของคนรักพร้อมบริบททางสังคมตุรกีในห้วงขณะนั้นไว้ภายในพิพิธภัณฑ์แห่งความทรงจำอันไร้เดียงสาของตนเอง

ภาพปกหนังสือ พิพิธภัณฑ์แห่งความไร้เดียงสา (The museum of innocence)

เขียนโดย Orhan Pamuk, นพมาส แวหงส์, แปล.

การเดินทางครั้งยิ่งใหญ่...ท่องไปในโลกพิพิธภัณฑ์กับเคมาล

ก่อนการสร้างพิพิธภัณฑ์แห่งความไร้เดียงสา ออร์ฮาน ปามุก พาผู้อ่านเข้าร่วมถอดรื้อกระบวนการค้นคว้าและหาข้อมูลร่วมกับเคมาลผ่านการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ทั่วโลก

1,743 คือ ตัวเลขแสดงจำนวนพิพิธภัณฑ์ทั้งหมด โดยแต่ละแห่งเขาเก็บบัตรผ่านไว้ทุกใบ

ภายหลังได้เข้าชมและพบเห็นสิ่งของแปลกใหม่รวมถึงของเล็กจิ๋วนับ 10,000 ชิ้น ซึ่งจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ที่เปรู อินเดีย เยอรมนี อียิปต์ และโดยเฉพาะเมืองปารีส ประเทศฝรั่งเศส ที่มีพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กซึ่งเก็บรวบรวมชีวิตสามัญของผู้คนเอาไว้ สร้างความซาบซึ้งและก่อให้เกิดเป็นแรงบันดาลใจให้เคมาลรู้สึกเป็นครั้งแรกว่า ข้าวของต่าง ๆ ที่เขาสะสมไว้ ไม่ว่าจะเป็ฟลิปปลอมของตารีกเบย์ (พ่อของฟูซุน) ตลับยาเปล่า ๆ ใบเสร็จ กีบติดผมและอีกสารพันชิ้นข้างเต็มไปด้วยความหมาย

เอกลักษณ์แห่งความสามัญในพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง ไม่ว่าจะเป็พิพิธภัณฑ์มิวเซียมอาคารมาร์ท-อองเดร ที่มีการจัดข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ไว้เคียงกับภาพเขียน แก้วอ้วาง โคมระย้า และพื้นที่โล่งไร้การตกแต่ง ชวนให้ตื่นใจและรู้สึกเสมือนกำลังเข้าไปอยู่ในโลกทั้งใบของใครคนนั้น

สำหรับพิพิธภัณฑ์มิวเซียม นิสซิม เดอ คามงโด ก่อตั้งโดยครอบครัวชาวยิวที่โด่งดังที่สุดครอบครัวหนึ่งในอิสตันบูล ทำให้เคมาลถึงกับสารภาพความรู้สึกตามที่ออร์ฮาน ปามุกบรรยายเอาไว้ว่า

“ผมอีกทีผมจนเชื่อว่าในชุดงานขามมีดล้อมของพวกเคสคิน (ครอบครัวฟูซุน) และขวดเกลือที่สะสมไว้ตลอดเจ็ดปีก็มีค่าควรแก่การตั้งแสดงอย่างน่าภาคภูมิใจเหมือนกัน”

ส่วนพิพิธภัณฑ์มิวเซียม เดอลา โปสต์ ทำให้เคมาลรู้ว่าจดหมายที่เขาเขียนถึงฟูซุนนั้นมีความหมายและคุณค่าต่อการนำมาจัดแสดงเป็นอย่างยิ่ง

นับได้ว่าพิพิธภัณฑ์ในปารีสช่วยให้เคมาลไม่ต้องอับอาย จากการสะสมสิ่งของที่อาร์ทเมนต์เมอร์ฮาเม็ต ขณะเดียวกันก็ค่อย ๆ ชูชูบความรู้สึกภาคภูมิใจในฐานะนักสะสมขึ้นมา

ข้าวของสามัญจากความทรงจำแห่งรัก

ระยะเวลา 30 ปีอันยาวนานในการสะสมสิ่งของ มากพอที่จะทำให้เคมาลกลายเป็นักมานุษยวิทยาที่คอยวิเคราะห์ประสบการณ์ของตนเอง

“ผมไม่อยากจะดูคนที่หมกมุ่นกับการนำถ้วยชามรามไห โบราณวัตถุ และ เครื่องมือเครื่องใช้จากแดนไกลมาตั้งแสดงให้เรามชม เพื่อให้เข้าใจชีวิตผู้อื่นและชีวิตเราเองได้ดียิ่งขึ้น”

หนทางแห่งการทุ่มเทที่เคมาลใช้เพื่อสร้างโอกาสในการได้มาซึ่งสิ่งของ ไม่ว่าจะเป็นการ แวะถามจากคนรู้จักรอบตัว จนได้สิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ มาประกอบการจัดแสดง เช่น กล้อง ยาสูบ โบว์หูกระต่าย หรือป้ายชื่อร้านชั้นเซลิเซที่รับมอบจากเซเนย์ฮานิมีเจ้าของร้านขายของ สถานที่ที่เคมาลกับฟูซุนได้พบกันอีกครั้งจนนำมาซึ่งความพลิกผันครั้งใหญ่ในชีวิต

ไม่เว้นกระทั่งการซื้อหามาระหว่างเดินทางไปยังย่านที่อยู่อาศัยของคนจน พ่อค้าเศษขยะ พ่อค้าของชำ ร้านขายเครื่องเขียน หรือจากนักสะสมกระดาษ กล้อง โปสการ์ดและภาพถ่าย รวมถึงจากพิพิธภัณฑ์ที่เดินทางไปถึง หรือตัวภาพยนตร์กว่า 50 ใบที่ได้ไปดูร่วมกับฟูซุน

อย่างไรก็ตาม สถานที่ซึ่งเคมาลได้วัตถุเพื่อนำมาสะสมมากที่สุด คือ บ้านคนรัก ที่นั่นเขา ได้ฉีกกระดาษปิดผนัง งดลูกบิดประตู เก็บแขนตุ๊กตาเด็กที่ถูกทิ้ง กีบติดผม หวีลับ ลิปสติก ขวดเกลือ ถ้วยกาแฟ ที่เขียนบุหรี ถ้วย รองเท้าแตะ สำหรับไฟดูดวง กลักไม้ขีดและกันบูหรีทั้งหมดของฟูซุน มาเก็บไว้เพื่อเป็นที่สัญลักษณ์แทนความคิดถึงและที่อยู่อาศัยของความทรงจำ

ภาพจาก facebook : Masumiyet Müzesi | The Museum of Innocence :

<https://www.facebook.com/TheMuseumOfInnocence>

พิพิธภัณฑ์แห่งความไร้เดียงสา

เพื่อระลึกถึงร่องรอยความรักที่มีต่อฟูซุน ซึ่งเคมาลไม่อาจทำหล่นหายไปได้อีกแล้ว เขา จึงเริ่มต้นเก็บสะสมความทรงจำผ่านสิ่งของสามัญในชีวิตประจำวัน เพื่อให้รู้สึกราวกับว่าฟูซุนคง

อยู่และตรรกะก็ในช่วงเวลานั้นยังมีชีวิตโลดแล่นให้คนรุ่นหลังได้เข้าไปสัมผัส เขาจึงตั้งใจใช้บ้านพักของฟูซุนเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์

ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์จะได้เห็นแบบจำลองอพาร์ทเมนต์ของฟูซุนในซุครุจมา ชั้นที่อยู่เหนือห้องนั่งเล่นมีห้องนอนของนาเนลิเบกับตารีกเบย์และห้องนอนของฟูซุนกับสามี ระหว่างสองห้องนี้เป็นห้องน้ำ ซึ่งออร์ฮาน ปามุก ได้อนุญาตให้เคมาลอธิบายให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสเข้าชมว่า

“ผมนั่งตรงข้ามโทรทัศน์ซึ่งตั้งอยู่ทางซ้าย โดยมีครัวอยู่ทางขวา ด้านเป็นตู้เตี้ยติดผนัง แก้วเจียรไนในตู้ พร้อมกับเครื่องกระเบื้อง ถ้วยเงินใส่น้ำตาล ชุดแก้วเหล้า ถ้วยกาแฟที่ไม่เคยหยิบมาใช้ นาฬิกาเก่าแก่ ไฟเช็กเงินที่ใช้การไม่ได้แล้ว แจกันแก้วใบเล็กที่มีลวดลายดอกไม้ล้อมรอบ ๆ ซึ่งเหมือนกับที่เราจะเห็น วางบนตู้ของครอบครัวชนชั้นกลางที่ไหนก็ตามในเมืองและสุดท้ายคือชั้นกระจกของผู้”

แต่ความรักที่ไร้เดียงสา

ข่าวของสะสมชิ้นแรก ๆ อันแสดงถึงความรักที่มีต่อฟูซุน ถูกนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์คือ ต่างหูหนึ่งข้างกับจดหมายที่ยังไม่ได้เปิดอ่านซึ่งเขียนโดยเคมาล

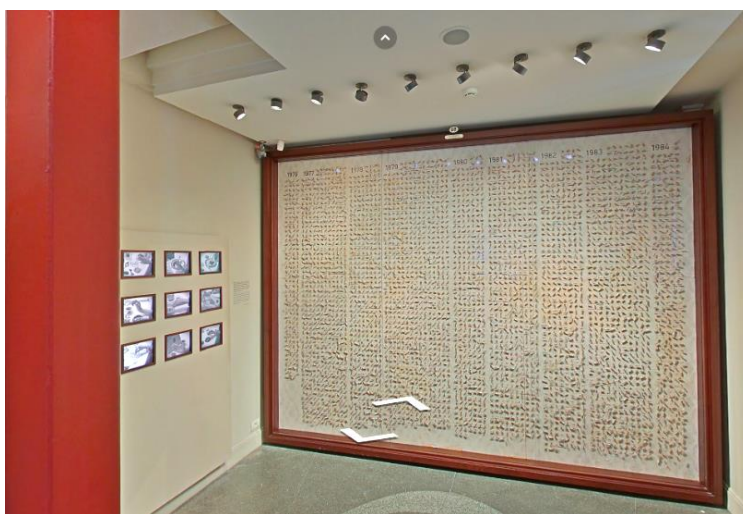
นอกจากนี้ ยังมีข่าวของที่ครอบครัวของฟูซุนเคยใช้ ทั้งเตาแก๊ส ตู้เย็น โต๊ะที่ใช้นั่งกินอาหารค่ำในคืนวันที่เคมาลไปเยือนอยู่นานถึง 8 ปี นาฬิกาเก่าคร่ำครี ซากรถเซฟโรเลตสนิมเยระอะ มุมการแต่งกายของฟูซุน พร้อมถุงเท้าขาวแบบเด็ก ๆ กับริองเท้าผ้าใบสีขาวมีรอยเปื้อนสำหรับพื้นที่ต้องห้าม ที่เคมาลเชื่อเหลือเกินว่าจะช่วยบรรเทาความเจ็บปวดจากรัก หากเขาไม่อย่างกรายเข้าไป จึงจัดแสดงแผนที่ของนิชันตะเซอที่กาพื้นที่ต้องห้ามด้วยสีแดง

ไม่เพียงสิ่งของในชีวิตประจำวันเท่านั้น เพราะเคมาลยังต้องการบันทึกภาพจากความทรงจำของเขาขึ้นมา จึงจ้างวานให้ศิลปินมืออาชีพทำหน้าที่ในการนำเสนอภาพเขียนสีน้ำมันซึ่งเป็นขณะที่เลมอน (นกคานารี) และเคมาลกำลังจ้องตากัน โดยมีฟูซุนกับแม่จ้องมองจากด้านหลัง เป็นภาพที่ไม่เห็นใบหน้าแต่ทว่ากลับแสดงบรรยากาศเบื้องหลังของหญิงสาวที่เขารักสุดหัวใจได้อย่างสุดซึ้ง

อย่างไรก็ตาม ยังมีสิ่งของสุดแสนสามัญที่ใครก็คงนึกไม่ถึงว่าจะสำคัญได้อย่างไร แต่ไม่ใช่กับเคมาล เพราะเขารู้สึกผูกพันชิดใกล้กับตัวตนของฟูซุน ผ่านก้นบุหรีที่หล่อนบดขยี้ หรือดรัมมันด้วยอารมณ์ที่หลากหลาย จึงไม่น่าแปลกใจที่ในระยะเวลา 8 ปี เขาจะมีก้นบุหรีของฟูซุนสะสมถึง 4,230 อัน โดยเคมาลได้พูดผ่านบทประพันธ์ว่า

“ผมแอบหยิบก้นบุหรีของฟูซุนที่แต่ละอันเคยสัมผัสริมฝีปากสีกุหลาบของหล่อน ซึ่งต่างมีรอยกดอันเป็นเอกลักษณ์จากช่วงเวลาที่ผ่านมาด้วยความร้อนใจหรือสุขใจ ทำให้ก้นบุหรีเหล่านั้นเป็นวัตถุแสดงความใกล้ชิดแสนพิเศษ บางคราวหล่อนจะดับบุหรีด้วยความโกรธ บางคราวด้วยความอดรันทนไม่ไหว หรือดับบุหรีอย่างรวดเร็ว เมื่อรู้สึกรำเริง

หรือดีใจ ด้วยวิธีการหลากหลายนี้ ทำให้บุหรี่ทุกตัวที่หลุดจากมือหล่อนมีรูปทรงพิเศษ และมีวิญญาณในตัวเอง”

ภาพกันบุหรี่ที่ถูกจัดแสดงอยู่เต็มพื้นที่ผนังด้านหนึ่ง ภาพจาก Google Arts & Culture, Masumiyet Müzesi - The Museum Of Innocence : <https://artsandculture.google.com/story/fQXB5WJstlG5LQ>

แต่ตุรกีที่คงอยู่ในความทรงจำ

เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้จักตุรกีและทำความเข้าใจชีวิตของชนชั้นเศรษฐีใหม่ในสังคม เคมาลจึงตั้งใจแสดงเมนูอาหารพร้อมภาพประกอบ ใบโฆษณา กลักไม้ขีด และผ้าเช็ดปากจากฟูอาเย (ลือบปี) ซึ่งเป็นร้านสไตล์ยุโรป สัญลักษณ์แสดงความโอไฮโซในทศวรรษ 1970 ในสมัยที่ผู้คนที่ต้องการใช้ชีวิตให้เหมือนกับชาวยุโรป

ความหลงใหลในยุโรป ยังแทรกเข้ามาในวิถีชีวิตคนร่ำรวยผ่านหนังสือบ้านและสวนของฝรั่งเศส เพื่อสร้างความผ่อนคลายและผลานการเที่ยวเตร่สำราญ เคมาลจึงตั้งใจแสดงตะกร้าปิกนิก ที่ประกอบด้วย กระติกน้ำร้อนใส่ชา ใบองุ่นยัดในกล่องพลาสติก ไข่ต้ม ขวดเมลเดม และผ้าปูโต๊ะสวยงาม แสดงถึงการพักผ่อนในวันหยุดที่สุดหุหุรา

ทว่าในอีกมุมหนึ่งทางสังคมของตุรกีช่วงปี 1975 ที่ยังขาดแคลนน้ำประปา และโทรศัพท์แทบใช้การไม่ได้ เพื่อแสดงความเห็นใจและเรียนรู้ชีวิตผู้คนในศตวรรษก่อน เคมาลจึงตั้งใจแสดงเหรียญโทรศัพท์บอบหยักที่สามารถหาซื้อได้ที่ร้านขายบุหรี่ทุกร้าน

อย่างไรก็ตาม หากจะละเอียดไม่กล่าวถึงพิธีกรรมสำคัญของชาวมุสลิม พิธีกรรมเชือดพลีก็ คงจะเป็นไปไม่ได้ เพราะพิธีนี้มีความยิ่งใหญ่ ซึ่งภายหลังเคมอลได้เก็บสะสมโปสการ์ดและภาพถ่ายอย่างคลั่งไคล้ เพื่อนำมาจัดแสดง

เมื่อชีวิตผูกโยงเข้ากับสิ่งของ ผู้คนผูกใจเข้าหากัน แม้เพียงกันบุหรี่ก็มีความหมายในการเป็นตัวแทนถ่ายทอดความทรงจำ ดังเช่น เรื่องราวของเคมอลและพูซุนที่เล่าผ่านในพิพิธภัณฑ์

แห่งความไร้เดียงสา ซึ่งเข้ามากระตุ้นเตือนให้ผู้คนเห็นคุณค่าของสิ่งสามัญ พร้อมแสดงให้เห็น
ว่าของทุกชิ้นและทุกชีวิตบนโลกล้วนยิ่งใหญ่อยู่ในแวดล้อมของผู้คนที่รักเขาเสมอ

ผู้เขียน

สุธาสิทธิ์ บุญเกิด ผู้ช่วยนักวิชาการคลังข้อมูล

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)